

Biuletyn

Koła Miłośników Dziejów Grudziądza

Rok V: 2007

Numer 15 (128)

Data odczytu: 25.4.2007

Data wydania: 25.4.2007

Anna Mielczewska

Kolekcja huculska Muzeum im. ks. dr Władysława Łęgi w Grudziądzu

Dział Etnografii Muzeum w Grudziądzu posiada w swym zbiorze zabytki pochodzące z Huculstwy. Jest ich ponad sto. Zbieraczem i pierwotnym właścicielem tej kolekcji był Henryk Gąsiorowski.

Wyroby huculskie cechuje niezwykła różnorodność zdobień. Wynika to w dużej mierze z przyczyn ich powstawania. Często są to tzw. wyroby ludowe, które w zasadzie były przeznaczone na wywóz, ponieważ tworzono je dla letników i turystów. Ten huculski przemysł powstał więc w warunkach nie całkiem naturalnych i nie całkiem na rodzimych wzorach był oparty. Dzięki zdolnościom Huculów, czerpiących z pomysłów, gustów i zapotrzebowań odwiedzających tę ziemię kupujących gości, powstały wytwory obce jakimkolwiek ludowi.

Muzeum posiada szeroką gamę wyrobów huculskich. Do przedmiotów drewnianych należą np. piórniki, dziadki do orzechów, guziki, łyżki czy toczony talerz i puzderko. Przedmioty te zdobione są snyderką, intarsjowane i inkrustowane (koralikami, mosiądzem i masą perłową). Wymieniony piórnik jest rozkładany podobnie jak pojemnik na brzytwę, który choć nie jest ozdobiony, został zmyślnie wycięty i dłubany w drewnie, opatrzony odsuwającym wiekiem, w którego skrytce można umieścić nożyk. Kilka eksponatów, np. wiadro, półeczki skrzynkowe, ramki do zdjęć czy toczony pojemnik na masło zostały ozdobione wzorem powstałym dzięki wypaleniu stemplami. W kolekcji znajduje się też kilka prostych w formie, ale bardzo zgrabnie wyciętych z jednego kawałka drewna, naczyń np. czerpaków. Również z jednego kawałka drewna została zrobiona, opatrzona wysuwającym wiekiem, cerkiewna skarbonka, która wraz z małym ręcznym dwustronnie rzeźbionym krzyżem cerkiewnym, stanowią przykłady eksponatów drewnianych związanych z religią. Krzyż o charakterystycznej dla takich obiektów prostej kompozycji, ale ekspresyjnym przedstawieniu i dekoracyjnej formie, jest ludową adaptacją wyglądu wywiedzionego z kręgu kultury bizantyjskiej.

Kolekcja zawiera również kilka drewnianych instrumentów. Są to: flety, fujarka i róg pasterski oraz dwie metalowe drumle.

Huculskie elementy stroju znajdujące się w grudziądzkiej kolekcji to np. kapelusze: „kresania” - czarny filcowy z denkiem owianym „basamanem” (złocistym galonem) i „bajorkami” (kolorowymi sznureczkami) oraz słomiany - „sołomianka”. Ponadto zbiór zawiera pasy tkane, zapaski, kilka torebek z tkaniny i jedną wełnianą. (Jedyną tkaniną nie należącą do stroju jest nakrycie na stół). Obuwie reprezentują „postoły”, czyli kierpce, przymocowywane do nóg rzemiennymi sznurkami, tzw. wołkami.

Inne skórzane akcesoria to np. torba na tytoń, krzesiwo, czy fajkę, tzw. „tabiwka” oraz kilka mniejszych torebek na rzemykach ozdobionych metalowymi krążkami i kolorowymi skórzanymi łatkami. „Tabiwka” wręcz migocze pieczołowicie nabitymi metalowymi guzami i stemplowanymi nitami, które znajdują się na klapie jak i na pasie, dzięki któremu noszona była na ramieniu.

Jako że Huculi to urodzeni pasterze i myśliwi, ubiory ich kojarzone są nieodzownie nie tylko z pasterskimi laskami (z których jeden egzemplarz znajduje się w kolekcji), czy torebkami, ale też z przepięknymi prochownicami i strzelbami.

Muzeum posiada jedną zdobioną strzelbę skałkową a dwie niezwykle dekoracyjnie ornamentowane prochownice z rogu i drewna, stanowią przykłady z powodzeniem zastosowanego łączenia różnego rodzaju surowców z metalem.

Wielowiekową tradycję mosiężnictwa reprezentują wykonane techniką odlewniczą z pomocą kucia, stemplowania i rytu – krzyże, noszone przez mężczyzn, według starego zwyczaju, na piersiach. Jeden z nich opatrzony jest ciężkim łańcuchem, inny sznurem z jelit zwierzęcych. Natomiast komplet czterech krzyżyków odlanych z formy stanowi prawdopodobnie część tzw. oryginalnej ozdoby na szyję - „zgardy”, czyli naszyjnika z metalowych krzyżyków. Oprócz krzyży Muzeum posiada nóż o mosiężnej rękojeści, nakłucznik, dziadka do orzechów, mosiężne sprzączki i strzemiona.

Charakterystycznym eksponatem jest fajka z drewnianym cybuchem i mosiężno-miedzianym kapturkiem zamykającym cylinder. Jest to jedyny wyrób argentanowy, pięknie cyzelowany, w przypadku którego zastosowano technikę trybowania, np. poprzez wprowadzenie ornamentu w formie tzw. „perełek”.

Z przykładów ozdób kobiecych kolekcja zawiera szpile zakończone kwiatami z metalowej blaszki, tkaniny i plastiku czy plastikową główką a także „gerdany”, czyli naszyjniki z nanizanych koralików - jeden o wzorze kwiatowym i dwa geometrycznym. Ponadto trzy, prawdopodobnie zapożyczone z kultury miejskiej, ozdoby, to brosze z papieru, tkaniny, stearyny, drutu i piór. Kolekcja zawiera również próbki koralików z tzw. szkła weneckiego - w odcieniu srebrnym i złotym oraz jedną - kolorową.

Wyjątkowym eksponatem jest obraz określony jako „plastyczny”. Jest to właściwie malowana farbą olejną gliniana nalepianka. Przedstawia kobietę, która przed chatą przędzie na kołowrotku. Rama do obrazu zdobiona jest symetrycznie umieszczonymi po bokach rzeźbionymi i malowanymi wzorami geometrycznymi. Jedynym olejnym obrazem jest natomiast przedstawienie dwojga dzieci w zdobionych haftem białych długich koszulach opasanych krajkami. Obraz został namalowany przez W. Sozańskiego,

Ciekawymi obiektami są także gliniane malowane figurki, przedstawiające Hucułkę i Hucuła w drodze na targ. Postacie mają charakterystyczne, ubierane na koszulę, krótkie jasne kożuszki, bez rękawów, tzw. „kiptary”, „keptary”. Podobną postać (a dokładniej popiersie) Hucuła z fajką w zębach, przedstawia jeden z malowanych talerzy.

Zbiór ceramiki w Muzeum w Grudziądzu to ponad 30 eksponatów, do których należą talerze, dzbanki, flakony, „czuturki” („płeskanki” czy „płeskańce”), czyli okrągłe spłaszczone butelki - bukłaki, kołacz, lichtarz a także koszyczek i krzyż. Ceramika ta, to właściwie majolika pokucka, która właściwie niesłusznie nazywana jest huculską, ponieważ jej autorami nie byli rdzenni Huculi. Początki jej wytwarzania dali polscy garncarze, którzy na Huculszczyznę przywędrowali z Galicji.

Majolikę pokucką cechują wybitne walory kolorystyczne. Ozdoby rozmieszczone są tak, by ich kompozycja odpowiadała kształtom wyrobów ceramicznych. Często w centralnym miejscu zdobionej powierzchni umieszczano główne, największe motywy. Zasady kompozycji przeważnie oparte są na symetrii i równomiernym wypełnieniu płaszczyzny. W ten sposób, przy zachowaniu prostoty kompozycji, dekoracyjność form i mnogość rozwiązań dają efekt niezwykle malowniczy i dlatego też choć motywy zdobnicze niejednokrotnie powtarzają się a ilość użytych barw jest niewielka, zdobienia nie wydają się ubogie.

Muzeum jest również w posiadaniu oryginalnego majolikowego talerza, do którego zdobienia artysta użył oprócz podbiałki jedynie koloru brązowego. Tych samych barw użyto również do zdobienia tzw. puszki na tytoń. Oprócz wyrobów majolikowych w zbiorach sztuki huculskiej grudziądzkiego Muzeum znajduje się także kilka talerzy, które nie mają szkliwa lecz tylko skromne zdobienia z białej matowej polewy (koła i plamki), położone na naturalnym tle wypalanej miski. Zarówno powierzchnia naczyń jak i nakładany deseń są matowe i szorstkie. Takie zupełnie proste, niezdobione naczynia, garncarze wytwarzali dla mieszkających w okolicy ludzi, niekiedy nawet dla ściśle określonych wsi. Dla badaczy nieskażonej kultury ludowej, pełnowartościową pod względem charakteru jest właśnie sztuka ludowa tworzona „dla ludu”, choć zazwyczaj bardziej prymitywna pod względem technicznym niż ceramika eksportowa, odbiegająca od tradycji.

W kolekcji huculskiej znajdują się również eksponaty powiązane z obrzędami. Jest to palemka wielkanocna i pięć pisanek. Różnorodna sztuka huculska, również i w pisankarstwie reprezentuje wysoką klasę. Są to przykłady subtelných i umiarkowanych w barwie, ale wyjątkowo bogatych i szlachetnych w koronkowym deseniu, nie znajdujących sobie równych - arcydzieł.

(L.B.S.)

Redakcja: *Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.*